

ПРОЗНИ ТЕКСТ У НАСТАВИ СРПСКОГ КАО СТРАНОГ ЈЕЗИКА

Дарка Хербез
Пловдивски универзитет „Пајсије Хиландарски“

PROSE IN TEACHING SERBIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Darka Herbez
Paisii Hilendarski University of Plovdiv

The aim of this study is to point out the possibility of applying prose in teaching Serbian as a foreign language at the Department of Slavic Studies at the University of Plovdiv. This paper discusses ways of connecting Serbian language and literature. The use of prose in teaching Serbian language is proved to be an interesting and useful teaching tool that improves the educational process and increases the motivation of students.

Key words: teaching Serbian as a foreign language, prose, literature

Увод

У оквиру овог рада разматрана је настава српског као страног језика на Катедри за славистику Пловдивског универзитета „Пајсије Хиландарски“ са посебним освртом на увођење прозног текста у наставни процес. У раду ћемо показати како се прозни текст може искористити као ефикасно дидактичко средство за усвајање српског као страног језика. Мјесто књижевног текста у настави језика мијењало се кроз историју, али у новије вријеме повезивање наставе књижевности и језика све више се препоручује. Одломци из књижевних текстова пружају нам могућност за добијање лексичке и граматичке компетенције, као и за усвајање културе народа чији се језик учи. Показало се да су књижевни текстови добар подстрек за студенте, који, осим усменог, развијају и писмено изражавање. Милија Николић истиче да одломци из умјетничких текстова могу

послужити за обрађивање свих битнијих наставних јединица из области језика и стила (Николић 1999: 658). Он наводи сљедеће најзначајније користи приликом свестране примјене методичких поступака у настави језика и књижевности:

- Функционално се повезују настава језика и књижевности.
- Откривају се експресивна својства и стилогеност.
- Ученици се емотивно и рационално, уз естетски доживљај, мотивишу за учење језика.
- Уочавају се и образлажу умјетнички поступци.
- Појачани су свјесна активност и саморадња.
- Брже се развија језички, литерарни и животни сензибилитет, што доприноси развијању говорне културе и писмености (Николић 1999: 660).

Добро изабран књижевни текст, који је прилагођен могућностима циљне групе, доприноси мотивацији студената и креативнијем наставном процесу. Светлана В. Велимирац истиче корист употребе књижевних текстова у настави српског као страног језика. „Са друге стране, зарад остваривања социокултуролошке компетенције ученика српског језика можемо да у наставу укључимо одломке и дела из књижевности на нашем језику, да их упознамо са нашим сликарством, историјом, фолклором. Такође, народне умотворине и брзалице не само да преносе дух и мисао нашег народа, већ омогућавају увежбавање појединих гласова у српском језику. Све то пружа низ могућности за креативно осмишљавање часа, а истовремено и за упознавање са културолошким одликама и разликама чији се језик учи. Продубљивањем разумевања друштва у коме ће ученик српског као страног језика да комуницира доприноси његовом настојању да што више о том друштву сазна, тако да мотивацију ученика подижемо на још виши степен“ (Крајишник, ур. 2016: 35).

Приликом одабира текстова важно је њихово прилагођавање језичком нивоу студената, те би текстове требало помно одабрати.

У првом дијелу овог рада указаћемо на неке од бројних могућности обраде прозних текстова у настави језика, а у другом дијелу ћемо се осврнути на прозне текстове који су већ заступљени у уџбеницима за учење српског као страног језика.

Прозни текстови у настави српског као страног језика

На почетку ћемо се осврнути на *Изокренуту причу* Бранка Ћопића. Прво је пожељно дати неколико уводних напомена о овом писцу, као и периоду у ком је стварао. Након што се студенти

упознају са основним информацијама, прелазимо на вјежбање граматике на примјеру датог текста. Наиме, ова прича написана је обрнутим редослиједом, те је задатак студената да напишу причу правилним редослиједом и пребаце ријечи у правилне падеже.

Тек је брдо изашло иза сунца, а кревет скочи из пространог чиче, навуче ноге на опанке, стави главу на капу и отвори кућу на вратима. – Гле, ноћас је земља добро поквасила кишу! – зачуђено прогунђа брк сучући чичу, па брзим двориштем пожуре низ кораке, истјера шталу из краве и рече: – Рогата ливадо, иди паси у зеленој крави, а ја ћу ноге под пут, па ћу поћи у дрва да донесем шуме. – Чича стави раме на сјекиру и намигну бабом на своје око. – Бако, скувај у јајету четири лонца, док се посао врати с чиче. Данас ће ручак слатко појести старца. Пут распали низ чичу дижући својом широком прашином облаке опанака. Од тога се уплашише нека кола, па у трку изврнуше коње, а узда испусти кочијаша и бубну ледином о леђа.

Догађај се уплаши од овог необичног чиче и опружи поље преко ногу јурећи брже него брдо преко зеца. Најзад, кад је бацио себе испред погледа, од зуба му зацвокота страх и глава му се диже на коси: из оближњег вука вирила је крволочна шума!

– Ау, сад је бостан обрао чичу! – Обузет лудим старцем, наши ти страх прескочи преко чакшира и подера трн, па брже од поља потрча преко засијане звијезде.

– Пред кућном бабом дочека га вјерни праг.

– Тако ми вука, ено очију у шуми! – викну гласина храпавим чичом. Кућа се препаде, ускочи у бабу и забрави кључ вратима, а сирото дрво попе се на чичу и горе се ухвати граном за руке очекујући двориште да дојури у вука.

Студентима на средњем нивоу можемо задати задатак да пронађу именице које спадају у *pluralia tantum*, као и да пронађу облике глаголског прилога садашњег у тексту. За више нивое можемо издвојити облике *скочи*, *навуче*, *отвори*, чиме се може објаснити аорист, а израз *обрати бостан* може послужити за упознавање са фраземама. – *Ау, сад је бостан обрао чичу!* Може се објаснити и израз *дигла ми се коса на глави* и упоредити са еквивалентима из њиховог матерњег језика. Такође, овај текст је изузетно погодан за провјеру лексике и проширивање вокабулара. Могу се објаснити мање познате ријечи, као и дати задатак да пронађу аугментатив именице *глас* у тексту и допишу деминутив.

Одломак из текста *Мостови* нобеловца Иве Андрића јако је погодан за упознавање са придјевима, као и за вјежбање компарације придјева.

Од свега што човек у животном нагону подиже и гради, ништа није у мојим очима боље и вредније од мостова. Свачији и према сваком једнаки, корисни, подигнути увек смислено, на месту на ком се укрштава највећи број људских потреба, истрајнији су од других грађевина и не служе ничем што је тајно или зло. Велики каменити мостови, сведоци ишчезлих епоха кад се другојаче живело, мислило и градило, сиви или зарудели од ветра и кише, често окрзани на оштро резаним ћошковима, а у њиховим саставцима и неприметним пукотинама расте танка трава или се гнезде птице. Танки железни мостови, затегнути од једне обале до друге као жица, што дрхте и звуче од сваког воза који пројури; они као да још чекају свој последњи облик и своје савршенство, а лепота њихових линија откриће се потпуно очима наших унука.

Павле Илић предлаже да се ученицима скрене пажња на ријечи које стоје уз именице, те да се тако упознају са придјевима. Након објашњавања придјева слиједи провјера знања и утврђивање градива (Илић 1997: 487–488). Када је у питању понављање већ обрађеног градива, може се вјежбати компарација придјева. С обзиром на то да текст обилује облицима компаратива, студентима се може задати да допишу облике позитива и суперлатива. Наравно, на вишим нивоима може се разговарати о мотиву мостова у дјелу и симболици текста.

За наставу српског као страног језика могу нам послужити и бајке. Бајка је погодна за усвајање прошлих времена, као и упознавање са универзалним порукама. Ми смо користили бајку *Биберче*. Бајка није дуга, те је погодна за обраду перфекта и аориста. С обзиром на то да су се студенти већ упознали са перфектом, можемо их питати које друге глаголске облике запажају. Након тога, прелазимо на објашњавање аориста, као и на уочавање његове стилске вриједности. Такође, кроз обраду ове бајке можемо се подсјетити и глаголских прилога.

Била жена нероткиња, па молила Бога да јој да да роди, макар било дете као биберово зрно. Бог јој даде по жељи, те роди мушко дете као биберово зрно. Испочетка, у радости, није марила што је толишно дете родила, али после дође јој на жао гледајући другу децу, која су се с њезиним родила, где нарастоше на женидбу и удадбу, а њезино остало као биберово зрно. Онда окрену у плач и јаук сваки дан.

Ми смо у раду навели одломак из бајке, али за наставу користимо комплетну бајку.

Прозни текстови у уџбеницима српског као страног језика

У уџбенику *Супер српски* имамо одломак из романа *Кад су цветале тикве* Драгослава Михајловића. Овај одломак послужио нам је за рад са студентима на вишим нивоима. Наиме, у тексту се налази велики број жаргонских ријечи, као што су *кева*, *наждрекао* итд. Може се објаснити значење ових ријечи и дати задатак да се замијене изразима из стандардног језика. Могу се објаснити *изрази какво море, какви бакрачи, бити ударен* и др. За наставу српског језика као страног посебну пажњу требало би посветити лингвокултуролошком приступу. „Јер ако смо способни да декодирамо метафоричке шифре у страним језицима, онда бришемо међукултуралне разлике, јер је у фразеологији једног језика осликано искуство народа који говори тим језиком“ (Драгићевић 2012: 201). Примјена културолошке парадигме у настави српског као страног језика од изузетне је важности. У истом уџбенику имамо текстове о Светом Сави и Марку Краљевићу. Ови текстови служе за показивање идеала храбрости или идеала учитеља, скромног, пожртвованог човјека итд. Студенте је важно упознати са прецедентним именима као што су Марко Краљевић, Милош Обилић итд. „На вишим нивоима учења српског језика као страног странце треба упознавати са прецедентним текстовима јер они представљају добар пример везе између културе и језика. Говорници српског језика обично се упознају са њима још у раном детињству и на основу њих формирају сазнања и прототипе, обрасце у свету у којем живимо“ (Драгићевић 2012: 198). Осим тога, двије легенде о Светом Сави дате су у аористу, те нам могу послужити за објашњавање истог. Такође, вјежбе можемо проширити и другим легендама о овом светитељу, које можемо дати у измијешаним пасусима, а задатак студената био би да их споје правилно и конструишу читаву легенду.

Као што смо већ споменули, бајка може бити врло корисна у настави језика. У уџбенику *Супер српски* имамо српску варијанту *Пепељуге*, гдје студенти треба да попуне празнине понуђеним ријечима и изразима. Такође, може послужити за вјежбање прошлих времена, а на вишим нивоима може се задати задатак да се бајка осавремени или промијени крај. Могућности су заиста вишеструке и зависе само од иновативности и креативности предавача.

Закључак

Долазимо до закључка да је увођење прозног текста у наставу језика иновативно средство и доприноси мотивацији студената. Ако водимо рачуна приликом одабира текстова, прозни текст може послужити за богаћење рјечника, вјежбање граматике, те представља културни документ о народу чији се језик учи. Такође, овакви текстови пружају ужитак током читања и дају простора за даљу анализу. „Модерно изучавање граматике искључује давање знања путем предавања и диктирања. Језичке појаве се ученику не објашњавају, већ их сам уочава, схвата и образлаже. Уочава их не на тренутно „смишљеним“ и пречесто коришћеним моделима, већ у њиховој практичној функцији оствареној у тексту или живој говорној комуникацији. У оваквој настави у центру пажње је функција и значење језичких појава, а форме њиховог испољавања посматрају се као разноврсност њихових функционалних и значењских могућности“ (Илић 1997: 485). На основу свега изложеног, закључујемо да је увођење књижевног текста у наставу више него корисно и доприноси мотивацији студената, те иновативнијем наставном процесу.

ЛИТЕРАТУРА

- Драгичевић 2012:** Драгичевић, Р. *Лексикологија и граматика у школи*. [Dragičević, R. Leksikologija i gramatika u školi.] Београд: Учитељски факултет Универзитета у Београду, 2012.
- Илић 1997:** Илић, П. *Српски језик и књижевност у наставној теорији и пракси*. [Ilić, P. Srpski jezik i književnost u nastavnoj teoriji i praksi.] Нови Сад: Прометеј, 1997.
- Крајишник, ур. 2016:** Велимирац, С. Улога наставника српског као страног језика. [Velimirac, S. Uloga nastavnika srpskog kao stranog jezika.] // *Српски као страни језик у теорији пракси III*. Београд: Филолошки факултет Београдског универзитета, 2016, 27–37.
- Милићевић Добромиров, Н., Новковић, Б. 2011:** Милићевић Добромиров, Н., Новковић, Б. *Супер српски*. [Milićević Dobromirov N., Novković, B. Super srpski.] Нови Сад: Азбукум, 2011.
- Николић 1999:** Николић, М. *Методика наставе српског језика и књижевности*. [Nikolić, M. Metodika nastave srpskog jezika i književnosti.] Београд: Завод за уџбенике и наставна средства, 1999.